

Муниципал казенный үредү тӱзӱмӱл «Паспартынын орто текши үредүлү школы»

«Кӱргӱн»

МО-нын заседаниезинде

 (Г.И. Язарова)

Протокол №1

«29» август 2025 j.

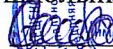
«Жарадылган»

директордын үредү ле таскамал

аайынча ордынчызы

 (Л.В. Уханова)

«29» август 2025 j.

«Топчогӱн»
Паспартынын орто текши үредүлү
школынын директоры
 (А.В. Байкигитов)
Приказ № 85
«29» август 2025 j.



11-чы класска алтай тилле
иштеер программа
2025-2026 үредүлү жыл

Алтай тил ле литературанын
үредүчизи Топчина Елена Ивановна

Паспарта журт, 2025 j.

Жартамал сөс

Алтай Республикада алтай тил орус тилле кожо государственнй жаан учурлу; алтай тилле жасактар, документтер бичилери, учреждениелер ле организациялардын аттарын эки тилле көргүскени- ол алтай тилдин эл-калык ортодо бийиктеп барып жатканын керелегени. Орто школды божоткон балдар төрөл тилине ончо келтегейинен ажару салып, онын байлыгын, күрмелү жараш эрмектерин баалап, жайаанду алтай калык болгонын оморкоп, оны ууламжылу ичкери апарар.

Алтай тил бойынын жымжак жүргеери үниле, кандый бир айалгадан улам сөстөринин учуры башка- башка болорыла, эрмегинин чиймелтү структура бүдүмиле өскө түрк тилдер ортодо анылу жерде турат. Өзүп жаткан жаш үйе энчиликтен келген эрјинедий алтай тилин бийик көдүрип. Онын канча чактарга кестиртпей, өзүп келгенин бастыра күүнинен чеберлеп жүрер.

Көп саба темалар «Јебрен түрк тил», «Фонетика», «Модаль сөстөр», «Уурладылган эрмектер» ле онон до өскөлөри тил билимнин једимдериле колбулу берилген. Бу программаларга алтай тил этикет баштапкы ла катап кирип јат, ненин учун дезе өзүп жаткан жаш үйе өскө укту калыктан бир де төмөн түшпей, шыранкай, культуразы бийик болзын деп күүнзейдис. Алтай тил этикетти тузаланарынын эн учурлу некелтези - ол колыш – телиш куучын айтпазы. Эрмек- куучында сөстөрдин јармызы алтай, јармызы өскө тилле болзо. Куучынданып турган кижі бойын бойы төмөн түжүрип айабас. Анайда ок андый кижі бойынын эрмек- куучынында тилдин байлыгын тузаланбай, бир сөсти катап- катап айдып, угуп турган кижинин јилбүзин јабызадып ийер. Үредүчи кижі балдардын эрмек- куучыны сүрлү, сөстөринин учуры терен, тили ару, эптү болорына амадаар керек.

Эмдиги өйдин некелтези аайынча бу программалар бүткүл блокторло (бөлүктерле) тургузылган, ондо кажы ла тема тил билимнин јаны көрүм- шүүлтезине тайанып берилген.

Бу программаларды үредүчи урокто бо, танынан иште бе алтай тилди үренип тура, оны литературала колбулу көрөрине ажару салынган. Јартап айтса, кандый бир художественнй текстти ончо јанынан шиндегенде , онын тиликандый болгонынунтпазына ажаруга алар. Бу программаларда»Тексттин синтаксизи», «Эрмек –куучыннын культуразы», «Стилистика», «Алтай тил этикет» ле алтай тилдин тазыл- тамыры болгон јебрен түрк тилге ажару салынганы алтай тилдин лексика байлыгы бийик, грамматика ээжилери чокым болгонын керелеер.

Төс текши үредүни божодып јаткан үренчиктердин алынатан темигүлери

Төс текши үредүлү школды божодып јаткан баланын алтай тилдин программасыла алган үредүзинин бойынын танынан өзүминде (**личностный**) турулталары:

- 1) Үренчиктин јайалталарын ла көгүс көрүми элбек таскап калган;
- 2) Алтай тилинин байлыгынын эстетика учурын аайлап турар; төрөл тилин сүүп, тооп, оныла оморкоп; алтай тил албатынын культуразы деп, оны чеберлеп аларына күүнзеп турар; эрмек – куучынын јанардырар күүн- тапту болор;
- 3) Сөзлигинин кеми, грамматикала үренген эп- аргаларды көгүске алынганы јеткил, эрмек-куучынында күүн - санаазын јайвм, јарт айдар аргалу болгоны.

Метапредметный турулталар:

1) Эрмек-куучынын бастыра бүдүмдериле тузаланып билер:

-оосло до, бичип те эткен јетирүни чын аайлап турар;

-кычыраынын бүдүмдериле тузаланып билер;

-башка- башка аргалардан : газет-журналдардан, үредүлү компакт-дисктерден, Интернеттен керектү јетирүлерди таап билер;

-кандый бир темага керектү јетирүлерди талдап, оны бир аайлап (систематизировать эдип) билер; керектү јетирүни танынан бойы бедиреп, шиндеп, талдап билер; кычырып тура эмеze куучындажып, (технический эп-аргалардын, информация технологиялардын болужыла) тапкан јетирүни некелте аайынча кубултып, быжулап, улуска јетирип билер;

2) билип алган билгирлерин, таскамалын јүрүминде тузаланар; төрөл тилин өскө дө предметтерле билгир алар эп-арга эдип тузаланары, тилди шиндеп билер билгирлерин, таскамалын өскө дө предметтерде (литературанын урокторында, өскө ороондордын тилин үренер уроктордо) тузаланып билер;

3) эрмектежип куучындашканда, кандый бир иш бүдүргенде, сөс- блаашта, шүүжүде эбире улусла колбу тудуп билери; окылу да, тегин де, таныш улусла эмеze өскө культуралу улусла куучындашканда, албатынын јанжыгып калган ээжилерин бүдүрип турар.

Предметле колбулу турулталар:

1. Алтай тил – алтай албатынын тили, Алтай Республиканын экинчи эл-тергеелик тили деп билер; тил ле албатынын культуразы колулу деп билер; кижинин, албатынын јүрүминде төрөл тилинин учуры керегинде билер;

2. Кижинин интеллектуальный ла јайаан аргалары өзөринде, үредү аларында, бойынын билерин бийиктедеринде төрөл тили төс учурлу деп аайлап турар;

3. Эрмек-куучынныү бастыра бүдүмдериле тузаланып билери;

Кычыраы ла угуп аайлаары (аудирование):

-оосло эмеze бичип эткен јетирүни чын аайлаары (амадузын, тексттин темазын, төс лө кош јетирүлерди);

-жаноы, бичилген мары башка-башка тексттерди кычыраынын бүдүмдериле (көслө «јүгүрип» көрөри, таныжып кычыраы, шиндеп кычыраы) кычырып билери;

-кычырган текстти бар јетирүлери аайынча кубултып билер (план, тезистер); газет-журналдарла, бичиктерле иштеер эп-аргаларды тузаланып билер;

-башка-башка бүдүмдү сөзликтерле, болушту литературала (ол тоодо электронный бүдүмдериле) тузаланып билер;

-жанры, бичилген мары башка тексттерди угуп, чын аайлап турар; аудированиенин башка-башка бүдүмдериле (аудио-текстти толо аайлаар, төс учурын аайлаар, кандый бир јетирүни талдаар) тузаланып билер;

-эрмек – куучынды анда не керегинде айдылганы, мары, тилдин кандый эп-аргаларын тузаланганы јанынан тундештирип билер;

Куучындаары (говорение) ла бичири:

-уккан (кычырган) текстти оосло эмеze бичип куучындаар, план, тезистер тургузып билер;

-бойынын санаазын толо, јарт айдып эмезе бичип билер, текстти тургузарынын некектелерин (шүүлтени ээчий-деечий, колбулу, тема аайынча јартаары) буспай бичиир; эбире не-неме, кычырганы, укканы, көргөни керегинде бойынын күүнин јарт бичип, башка-башка бүдүмдү, марлу тексттер тургузып билер, тилдин эп-аргаларын келиштире тузаланып, эрмек-куучыннын коммуникатив амадузы аайынча башка-башка жанрлу (куучын, кычырганы керегинде бойынын күүн-санаазын (отзыв) бичири, самара, расписка, бүдүмји бичик – доверенность, сурак бичик – заявление) тексттер тургузып билер;

-орток куучыннын ла монологтын бүдүмдериле тузаланып билер; кураа балдардын алдына јаан эмес јетирүүлөр, доклад эдип билер;

- эрмек-куучынында орфоэпиянын, лексиканын, эмдиги алтай литературный тилдин грамматиказынын некектелерин буспай тузаланар; сөсти, бузулбас сөсколбуларды (фразеологияны) мары јанынан келиштире тузаланар; чын бичииринин, токтой түжер темдектерди тузаланарынын эжилерин бичикте билгир тузаланып турар;

-эрмек – куучыннын этикет эжилерин буспай тузаланар; эрмектежиپ куучындашканда, кыймыгуларды (жесты), чырайын (мимиканы) келиштире тузаланып билер;

-бойынын айдып турганын угуп, түзедип, тили јанынан чокумдап билер;

5) грамматика, эрмек-куучыннын некектелери јанынан бар једикпестерди таап, түзедип билер; тургускан тексттерин јарандырып (түзедип, чокумдап) билер;

- төрөл тили керегинде билим јетирүүлерди көгүске алынар; тилдин бөлүктөринин, онын единицаларынын колбузын билер;

- лингвистиканын төс ондомолдорын сагышка алынар: лингвистика ла онын төс бөлүктери; тил ле эрмек-куучын; монолог ло орток куучын; эрмектежип куучындажарынын айалгазы (ситуация); эрмек-куучыннын функциональный бүдүмдери (јетирү берер- повествование, јурамал - описание, шүүгени – рассуждение); текст; тилдин төс единицалары, олордын темдектери ле эрмек – куучында тузаланар аңылуларын билер;

6) сөстин табыш-таныктары, бүдүми, бүткен аайы, лексика, морфология аайынча сөсколбуны, эрмекти синтаксис јанынан шиндеер; тексттин содержаниези, төс темдектери, тургускан аайы (структуразы), бүдүми (јетирү берер, јурамал, шүүген учурлу), тили, тузаланган кееркедим аргалары јанынан шиндеп, тузаланып турар;

7 төрөл тилинин, кееркемел тексттерди шиндегенде, эрмек-куучыннын эстетика учурын сезер, аайлаар.

Личностные, метапредметные и предметные результаты освоения предмета «Алтайский язык»

Личностными результатами освоения программы по алтайскому языку в 11 классе является:

1) Осознание феномена родного языка как духовной, культурной, нравственной основы личности, как одного из способов приобщения к ценностям национальной и мировой науки и культуры через источники информации на алтайском языке, в том числе мультимедийные; понимание необходимости бережного отношения к национальному культурноязыковому наследию России и ответственности людей за сохранение чистоты и богатства родного языка как культурного достояния нации.

2) Осознание себя как языковой личности; понимание зависимости успешной социализации человека, способности его адаптироваться в изменяющейся социокультурной среде, готовности к самообразованию от уровня владения русским языком; понимание роли родного языка для самопознания, самооценки, самореализации, самовыражения личности в различных областях человеческой деятельности.

3) Представление о лингвистике как части общечеловеческой культуры, о взаимосвязи языка и истории, языка и культуры алтайского и других народов.

4) Представление о речевом идеале; стремление к речевому самосовершенствованию; способность анализировать и оценивать нормативный, этический и коммуникативный аспекты речевого высказывания.

5) Существенное увеличение продуктивного, рецептивного и потенциального словаря; расширение круга используемых языковых и речевых средств.

6) Представление о лингвистике как части общечеловеческой культуры, о взаимосвязи языка и истории, языка и культуры русского и других народов.

Метапредметными результатами освоения программы по алтайскому языку:

1) владение всеми видами речевой деятельности:

- адекватное понимание информации устного и письменного сообщения;
- адекватное восприятие на слух текстов разных стилей и жанров;
- способность извлекать информацию из различных источников, включая средства массовой информации, компакт- диски учебного назначения, ресурсы Интернета; свободно пользоваться словарями различных типов, справочной литературой;
- овладение приёмами отбора и систематизации материала на определённую тему; умение вести - самостоятельный поиск информации, её анализ и отбор;
- умение сопоставлять и сравнивать речевые высказывания с точки зрения их содержания, стилистических особенностей и использованных языковых средств;
- способность определять цели предстоящей учебной деятельности (индивидуальной и коллективной), последовательность действий, оценивать достигнутые результаты и адекватно формулировать их в устной и письменной форме;
- умение воспроизводить прослушанный или прочитанный текст с разной степенью свёрнутости;
- умение создавать устные и письменные тексты разных типов, стилей речи и жанров с учётом замысла, адресата и ситуации общения;
- способность свободно, правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме;
- соблюдение в практике речевого общения основных орфоэпических, лексических, грамматических, стилистических норм алтайского литературного языка;
- соблюдение основных правил орфографии и пунктуации в процессе письменного общения;
- способность участвовать в речевом общении, соблюдая нормы речевого этикета;
- способность оценивать свою речь с точки зрения её содержания, языкового оформления;
- умение находить грамматические и речевые ошибки, недочёты, исправлять их; совершенствовать и редактировать собственные тексты;
- умение выступать перед аудиторией;

2) применение приобретённых знаний, умений и навыков в повседневной жизни; способность использовать родной язык как средство получения знаний по другим учебным предметам, применять полученные знания, умения и навыки анализа языковых явлений на межпредметном уровне (на уроках иностранного языка, литературы и др.);

3) коммуникативно-целесообразное взаимодействие с окружающими людьми в процессе речевого общения, совместного выполнения какой-либо задачи, участия в спорах, обсуждениях; овладение национально-культурными нормами речевого поведения в различных ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения.

Предметными результатами освоения программы по алтайскому языку являются:

1) понимание места родного языка в системе гуманитарных наук и его роли в образовании в целом;

2) повторение основ научных знаний о родном языке; понимание взаимосвязи его уровней и единиц;

3) повторение базовых понятий лингвистики: лингвистика и её основные разделы; язык и речь, речевое общение, речь устная и письменная; монолог, диалог и их виды; ситуация речевого общения; разговорная речь, научный, публицистический, официально-деловой стили, язык художественной литературы; жанры научного, публицистического, официально-делового стилей и разговорной речи; функционально-смысловые типы речи (повествование, описание, рассуждение); текст, типы текста; основные единицы языка, их признаки и особенности употребления в речи;

5) усовершенствование навыков овладения основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии алтайского языка, основными нормами родного литературного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; использование их в своей речевой практике при

создании устных и письменных высказываний;

6) опознавание и анализ основных единиц языка, грамматических категорий языка, уместное употребление языковых единиц адекватно ситуации речевого общения;

7) проведение синтаксического анализа предложения, многоаспектного анализа текста с точки зрения его основных признаков и структуры, принадлежности к определённым функциональным разновидностям языка, особенностей языкового оформления, использования выразительных средств языка;

8) понимание коммуникативно-эстетических возможностей лексической и грамматической синонимии и использование их в собственной речевой практике;

9) осознание эстетической функции родного языка, способность оценивать эстетическую сторону речевого высказывания при анализе текстов художественной литературы.

Предметтин үредүлик ондайы (содержание)

Эрмек – куучыннын культуразы

Эрмек – куучыннын культуразы. Литературный тилле чокым куучындаарына бир канча некелтелерге ајару салары.

1. Эрмек- куучын чын тургузылганы;

2.Эрмек-куучыннын экпини, эптүзи, јаражы бийик кеминде болгоны . Эрмек-кучыннын культуразы деген ондомол – ол литературный тилдин кемјүзиле тузаланганы.

3. Јакшы, эптү эрмектенеринин некелтези - ол айдылган шүүлте учурлу, чокым, јарт, чике, сүрлү болоры; айалгага келиштире сөс тө, эрмек те бойынын јеринде турары.

4. Куучынданарында орфоэпия ээжини буспазы, лексика кемјүзи бийик кеминде болоры;

- эрмек- куучында лексиканын байлыгын элбеде тузаланары;

-синонимдерди айдылган шүүлтеге келиштире айдып, омордын стиль учурын ондооры (тенек, јүүлгек, аамай, соксоо, алдамыш; көзинен болгобос, көс јок, көзинен астыккан, сокор).

5.Јакшы эрмек- куучыннын эн учурлу некелтези - ол кандый айалгада канайда куучындаары, шүүлте берерге тилдин ончо аргаларын тузаланары, кажы бир учурал эрмек – куучында эптү болорына тилдин эн байлык, учурлу сөстөрүн ылгап билери.

-эрмек – куучын уйанзымак болоры – литературный тилдин кемјүзин бусканы, алтай тилдин байлыгын јетире тузаланбаганы.

-грамматика кемјү – ол сөсколбуларды, эрмекти чын тургузары.

6.Бичииринин кемјүзинде орфография ээжилерди тузаланып билери.

Алтай тил этикет

Алтай тил этикеттин кемјүзи јадын – јүрүмде јаан- јаштуларга, орто јаштуларга ла балдарга баштанганыла колбулу (Былар, өрөкөн, эјебис, бойлулар, балам, экем, нанам, болчом).

Алтай эрмек – куучында шоодылганду , јаман учурлу сөстөр јокко јуук.

Кижі кажы бир керекке бе эмезе кижиге бе бойынын күүн- санаазын (отношениезин) экпрессив эрмектер ажыра көргзери. Андый эрмектердин структура бүдүми улай учурап турган эрмектерден аныланары (Јерибистин јаражын!; Мынын јүрген бүдүжин!; Эр дезе эр!).

Синтаксис ле пунктуация

10-чы класста өткөнин катап көрөри.

Эрмек синтаксистин единицазы. Эрмек – куучыннын грамматика ла үн јанынан тил законына келиштире шүүлте чыгара айдатан ла куучынданып турган кижинин күүнин көргүскен единица керегинде јетирү.Эрмектин сөстн лө сөсколбудан башказы.

Тегин эрмек

Эрмек амадузы јанынан башка- башка болоры. Структура бүдүми јанынан эрмекти бөлири. Тегин эрмектин төзөгөзи. Эрмектин эн учурлу члени, тегин эрмектин төзөгөзин элбедер члендер: толтыраачы, айалга.

Јайылган члендер. Тегин ле јайылган эренистер, омордын бой- бойларынан башказы, эрмекте омордын функциязы. Алтай тилде -ар//-ер, -ган//-ген деп кожулталу эренистердин элбеде учураары, ненин учун андый, јартамал берери.

Јайылган эренистер эрмекте баштаачы, айдылаачы ла эчени члендер болоры. Алтай тилде көп учураар эренистерден башка, - галак//-гелек, -аачы//-еечи, -гандый//-гендий, -гадый//-гедий деп кожулталу эренистердин эрмекте учуры, эрмектин кандый члени болоры керегинде јартамал.

Тегин ле жайылган ылганаачылардын эрмекте функциязы. Эрмекте-п, -а//-е, -ала//-еле деп кожулталарлу тегин ле жайылган ылганаачылар айалга болоры. Эрмекте айдылган шүүлтеден улам -ганча//-генче деп кожулталу ылганаачылар айалга эмезе тегин ле колболу эрмектин айдылаачызы болоры. Жайылган эренистер ле ылганаачылар эрмекти уурладылган бүдүмдү эдери.

Бир төс члендү ле эки төс члендү эрмектер бой-бойлорынан аныланары. Бир төс члендү эрмектер адалганду ла глагол бүдүмдү болоры. Төс члени глаголло айдылган бир төс члендү эрмектердин бүдүмдери, олордын бой-бойлорынан анылузы. Адалганду эрмектердин учуры жанынан бүдүмдери. Бир төс члендү эрмектер, ле толо эмес эрмектер, олорды бой-бойлорыла түндештирери.

Уурладылган эрмектер

Тегин ле колболу эрмектер ортозындагы анылу бүдүмдү эрмектер. Тегин эрмектин шүүлтези терен, быжу болорына онын структуразына башка-башка бүдүмдү конструкциялар кожулганынан эрмек уурладылганы. Тегин эрмекти уурладарына мындый конструкциялар кирери.

Эренистер=ган//=ген, =ар//=ер кожулталу болуп, бойынча, айас, болгой, үстине, жерде ле онон до өскө болушчы учурлу сөстөрлө айдылары: =ган+ бойынча (оны уккан бойынча), айас (электеген айас), үстине (бергенинин үстине база берер), ордына (жазап угардын ордына), болгой (көрөрдөн болгой), жерде (туткан ла жерде) ле онон до өскөлөри.

Колболу эрмек

Колболу эрмек керегинде жетирү. Табышканду, камаанду, колбоочызы жок колболу эрмектер бой-бойлорынан бүткен бүдүми, айдылган шүүлтезиле үн жанынан аныланганы.

Камаанду колболу эрмектердин синтетический ле аналитический бүдүмдери.

1. Синтетический бүдүмдү эрмектердин бүдер эп – аргазы:

А) =ган // =ген, =ар // =ер, =галак // -гелек деп кожулталу эренистерге = да деп кубулткыш кожулта кожулганы (Т =ган+да, Т =ар=да, Т =галак=та;

Б) Молжу кеберлү глаголдор (Т =за, Т =гажын);

В) =ганча, =галы кожулталу ылганаачылар (Т =ганча, Т =галы).

2. Аналитический бүдүмдү эрмектердин бүдер эп – аргазы:

а) деп, ненин учун десе, онын учун, онон улам деп колбоочылар;

б) кийнинде, сонында, учун, сайын деп улантылар.

Токтой түжер темдектер

Эрмектин ортозындагы ла учунда тургузар темдектер эрмектин учурынын камаандузы.

Укташ члендерлү эрмектерде, уурладылган эрмектерде токтой түжер темдектер.

Эрмектин члендерине кирбей, же олорды чокымдаган члендерди анылу үнле көргүзип, токтой түжер темдектерин (запятыйды, тирени, скобкаларды) тургузып билери.

Колболу эрмектин структура бүдүмине аяру салары, онын бөлүктери ортозында запятой, точкалу запятой, тире тургузары. Чике куучын – эрмектин токтой түжер темдектери. Чике куучын – эрмек автордын сөзинен озр, онын кийнинде ол

эмезе ортозында болгондо, токтой түжер темдектер тургузары. Бүткүл алынган, жарымдай ла үзүктөлип алынган цитаталарда токтой түжер темдектер. Өскө кижинин эмегин кубултпай ла кубултып ийгенде, тузаланар токтой түжер темдектер.

Эрмектенгенде ле бичигенде

Эрмектин амадузына келиштире бир члендү ле эки члендү эрмектерле тузаланары. Эрмек – куучын чокым –жарт болорына эрмектин төзөгөзүн элбедери. Эрмекте айдылган кажы бир шүүлтени чокымдаарга лексиканын ончо аргаларын тузаланары.

Эрмектенгенде ле бичигенде сөстөрдин турар аайы.

Эрмек ле абзац. Текстте шүүлте аайынча эрмектердин тузаланары. Башка-башка бүдүмдү текстте колболу эрмектер.

Тексттин синтаксизи

Текст керегинде кыска жетирү. Тексттин анылу темдеги- ол бир канча эрмектердин эмезе абзацтардын темазы ла учуры жанынан бирлиги. Жаан ла кичү тексттер болоры.

Текст бөлүктөрүнүн темазыла, композиция бирлигиле, грамматика колбузыла, айдылган шүүлтезиле бүткүл болгоны ла шүүлте учуры божогоныла аныланары. Тексттин эн учурлузы- шүүлте ле оны тил ажыра чокым берери (ого тексттин учуры - содержаниези ле планы кирери). Текст темазыла, автор нени айдарга турганыла бек колболу болоры. Тилдин эн артык аргаларын тузаланганы тексттин учурын бийиктеткени.

Эрмек – куучында айдылган шүүлтени чокымдаарга эки эмезе бир канча эрмектерден турган бөлүк (фраза) керегинде жетирү. Тексттеги фраза – бөлүккө грамматиканын ээжизи аайынча ого үзеери, ненин учун дезе, айдарда деп скрепа (тиштемик колбууш) сөстөрдин болужыла кирген эрмектер алдындагы эрмекле тудуш болгонынан жартамалы.

Стилистика

Стилистика керегинде жетирү, онын эрмек- куучында ла бичииринде некелтелери. Стилдин (мары) эки жаан бөлүккө бөлінгени: оос эрмек – куучыннын мары (разговорный) ла бичийтенинин мары.

Оос эрмек – куучыннын мары:

- а) улус бой – бойлоры ортодо күнүн сайын куучындажары; эбире таныш улусла бойынын санаа- шүүлтезин, сезимдерин куучындаары, бойынын жадын- жүрүми керегинде айдары;
- б) анылу айалгада эмес жадын - жүрүм керегинде эрмек- куучын өдөри;
- в) нажылар бойлоры ортодо куучындажары, бой – бойлорыла эптү – жөптү эрмек – куучындар өткүрери, эрмек – куучында кажы бир кижини тооп, анылу кычыру сөстөр дө кожорго жараар. Мындый эрмек – куучыннын лексиказы, орфоэпия ээжизи, куучындажып турган улустын үни (интонациязы) кандый болуп турганын ажарып көрөри;
- г) куучыннын аайы: көдүринилү үнле айдылары, сөстөри чүм кеберлү, жарт, эрмектин структура бүдүми жаан эмес, женил, жүргеери болоры.

Литературный (бичийтенинин) мары.

Литературный (бичийтенинин) мары бир канча бөлүктөргө бөлінгени: билим мары, анылу официально – деловой мар, публицистика мары.

1. Билим мары билим иштерде ле статьяларда, билим керегинде докладтарда, үренер бичиктерде;
Кандый бир айалга керегинде билим јетирү бергендн:

-андый айалгада билимчилер анылу терминдер тузаланып, куучын өткүргенде;

-профессияга келиштире анылу терминдер ле сөстөр тузаланганы;

- стилинин марында шүүлтени бажынан ала учына јетире төп апарып, текстти быжу бүдүмдү эдип, булгактар јок, текстте берилетен шүүлтени чачыны этпей, ныкта берери.

2. Официально- деловой мар:

-анылу јетирү эдеринде;

-јасактарда, јакаруларда, јарларда, анылу-угузу бичиктерде, анылу чаазындарда;

- бу стильде анылу сөстөр (терминдер) болоры;

- берилген шүүлте чындык бүдүмдү болоры, кажы ла бир текстти башка- башка шүүлтелерлү эдип ондобозы.

3.Публицистика мары.

Ол анылу эп –аргала текши калыкка јетирү эдери;

- газеттердеги, журналдардагы, статьялар ажыра;

- митингтерде, јуундардагы куучындарда;

- фельетон, репортаж, интервью ажыра.

Бу стильдин мары кажы бир немени ајарып көрөри (оценочность), кычыру аайлаар.

**Тематический план
алтай тилле**

Класс _____ 11 _____

Ўредүчи _____ Топчина Елена Ивановна

Ўредү план аайынча 34 час берилет; неделеде 1 частан өткүрилет

План аайынча ченелте иштер _____ 3 _____

Уренер бичик: Алтай тил 11 класс, бичиктин тургузачылары: А.Т.Тыбыкова, А.С. Шокшиланова, Н.Г.Сулукова

Горно-Алтайск, 2018

№	Темалар	Час	Өткүрилетен өйи	
			План аайынча	Чын өткүрилген өйи
1	Алтай национальный тилдин будумдери.	1	02.09	
2	Алтай литературалык тил	1	09.09	
3	Эрмек –куучыннын культуразы. Алтай тилдин этикеди.	1	16.09	
4	Текст, тилдин ле эрмек-куучыннын система-аайында онын јери.	1	23.09	
5	Текст, тилдин ле эрмек-куучыннын система-аайында онын јери.	1	30.09	
6	Мар.	1	07.10	
7	Билим мар.	1	14.10	
8	Окылу мар.	1	21.10	
9	Кееркедим мар.	1	11.11	
10	Јар куучыннын мары.	1	18.11	
11	Тегин эрмек.	1	25.11	
12	Эки төс члендү эрмектер.	1	02.12	
13	Бир төс члендү эрмектер	1	09.12	
14	Толо ло толо эмес эрмектер	1	16.12	
15	Јайылбаган ла јайылган эренистер	1	23.12	
16	Јайылбаган ла јайылган ылганаачылар	1	30.12	
17	Изложение « Эрјине аттар»	1	13.01	

18	Јастыраларла иш.	1	20.01	
19	Укташ члендер	1	27.01	
20	Јомолтолордин, толтыраачылардын, чокумдап айдар айалгалардын аныланары.	1	03.02	
21	Јартап ла кожулып айдылган члендердин аныланары	1	10.02	
22	Кычыру состор, кычыру сосколбулар, кычыру эрмектер.	1	17.02	
23	Кириш состор, кириш сосколбулар.	1	24.02	
24	Кийдирилген эрмектер.	1	03.03	
25	Кириш эрмектер.	1	10.03.	
26	Чўмдемел ишке белетенери	1	17.03	
27	«Менин чанкыр амадуум»(жайым тема)	1	24.03	
28	Колболу эрмек.	1	07.04	
29	Табышканду колболу эрмектер.	1	14.04	
30	Камаанду колболу эрмектер.	1	21.04	
31	Бир канча кош эрмектерлў камаанду колболу эрмектер.	1	28.04	
32	Чике куучын – эрмектин токтой тўжер темдектери.	1	05.05	
33	Орток куучын (диалог), полилог. Цитатада туратан темдектер.	1	12.05	
34	Чумдемел иш «Торол тилим керегинде сос»	1	19.04	

Лист корректировки тематического планирования

Дата проведения	Тема урока	Причина корректировки	Способ корректировки	Согласование с зам.директора по УВР

**ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ**

СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП

Сертификат 151325621799860972593249704829105498913750279383

Владелец Байжигитов Айдар Владимирович

Действителен с 26.03.2025 по 26.03.2026